

**МУЛЬТИКУЛЬТУРНА ОСНОВА ПОЕТОНІМІВ ФЕНТЕЗІЙНОГО ЦИКЛУ
“THE CHRONICLES OF NARNIA” К. С. ЛЬЮІСА
(на прикладі антропоетонімів)**

Глюдзик Ю. В.

Ужгородський національний університет

Сучасні розвідки власних назв художнього тексту характеризуються підвищеним інтересом мовознавців до культурної основи поетонімів, у якій поєднуються елементи національно-мовної картини світу, етнічні та національні риси, історичні, соціальні та політичні передумови написання того чи іншого літературного твору. Творення автором поетонімів, що слугують віддзеркаленням розмаїття культур, їхніх традицій та менталітету їхніх носіїв, свідчить про безцінний життєвий досвід та широке коло інтересів письменника, глибинність його мовомислення та строкатість ідіостилю. Оpubліковано цілий ряд досліджень О. М. Алексєєвої, О. Ф. Немировської, Л. Л. Белея та ін., присвячених саме полікультурності власних назв художнього твору та їхнім культурним виражальним можливостям. Попри доволі ґрунтовний теоретичний аналіз даної проблеми, назріла необхідність її розгляду на прикладі окремих авторів, що дало б змогу здійснити більш детальний опис мовно-культурних особливостей поетонімів, передати ключові риси історичної епохи, в якій вони були створені, та відтворити як елементи авторської світоглядної позиції, так і орієнтований культурний багаж читача. Ці фактори й зумовлюють **актуальність** даної розвідки. **Метою** нашої статті є розкриття на матеріалі дослідження культурного потенціалу антропоетонімів через їхні мовні особливості. **Об'єктом** аналізу було обрано найбільш промовисті іменування осіб фентезійного циклу “The Chronicles of Narnia” К. С. Льюїса.

Досліджуваний цикл повістей належить до другого Золотого періоду дитячої літератури, що розпочався після Другої Світової війни і триває до сьогодні [2, с. 9]. Нарівні з Дж. Толкієном, Р. Далом, Ф. Пулманом, Дж. Роалінг та небагатьма іншими представниками цієї доби в дитячій, зокрема, фентезійній літературі, К. С. Льюїсу вдалося створити блискучу алегорію не тільки на тогочасні дійсність, суспільство, релігійні погляди та догми, яка викликає неабиякий інтерес у дорослого читача, але й твір, в якому фентезі переплітається з теологією і, водночас, з епічними пригодами, притаманними дитячим книгам.

К. С. Льюїс занурюється в уявний світ, відмежовується від реальності, однак йому не вдається втекти від гнітючої дійсності повоєнного часу, від загострених соціальних та ідейно-моральних питань – цикл повістей стає своєрідним збірником коментарів про тодішню дійсність та цивілізацію [6, с. 41], а його пропріальні одиниці стають їхнім віддзеркаленням. У творі наявне вічне культурно-універсальне питання боротьби Добра із силами Зла і, хоч доволі часто

літературу жанру фентезі й іменують літературою втечі від реального [3, с. 80], письменник створює для своїх персонажів наближені до дійсності конфронтаційні ситуації, змушує їх боротися в ім'я всього Світлого і Доброго і виходити з цих битв переможцями. К. С. Льюїс дуже чітко у поетонімній формі розмежовує персонажів на “добрих” та “злих”, а з допомогою мовних засобів атрибутивного плану, що виступають частиною комплексних іменувань, пропонує читачам власну їхню оцінку та характеристику.

Найчастіше вживаним у обраній для аналізу семантичній групі антропонімів є ім'я **Peter** (412 випадки вживання) з численними контекстуальними синонімічними назвами виняткової культурної цінності. К. С. Льюїс дає це ім'я одному з основних персонажів циклу “*The Chronicles of Narnia*” – наймогутнішому та наймудрішому правителю Нарнії. Саме на чолі з ним Нарнія долає своїх найжорстокіших поневолювачів та найзапекліших ворогів. Доволі зрілий, рішучий та непорушний у своїх переконаннях, він цілком заслуговує на ім'я, що означає “камінь”, “скеля” (від лат. *petrus* [13]) та містить конотативну сему “міцний”. Недивно, що з-поміж усього нарнійського населення та серед усіх земних мешканців, які потрапили в уявний світ, своїм прибічником Аслан обирає саме його. Погоджуючись з М. Д. Гінтенном [5, с. 10], зауважимо, що в імені **Peter** також закладено мультикультурний релігійний зміст і прецедентний культурний характер : можна провести чітку паралель між цим персонажем та біблійною постаттю Святого Петра. Аргументів на користь цього є чимало, щоправда нас цікавить власне поетонімне підґрунтя. Вибір поетонімного прототипу пояснюється змалюванням образу правителя Нарнії з образу святого апостола, що зумовило уподібнення і його прецедентному імені. Підтвердження цьому знаходимо в описі вчинків Пітера, що в багатьох випадках, хоч і частково видозмінені, але відповідають діянням Святого. Для прикладу, в Євангеліє від Матвія Ісус дарує Петру ключі від Небесного Царства [4, с. 248], а Льюїсовий персонаж зачиняє двері в зруйновану Нарнію як єдиний, хто у цьому світі має право це зробити: “*Peter, shivering with cold, leaned out into the darkness and pulled the Door to. It scraped over ice as he pulled it. Then, rather clumsily (for even in that moment his hands had gone numb and blue) he took out a golden key and locked it*” [9, с. 753]. Святий Петро отримує своє ім'я від Ісуса Христа, і автор використовує цей факт як ще одну культурно-марковану поетонімну алюзію, коли весільний Аслан нарікає нарнійського Пітера іменем **Sir Peter Wolf's-Bane**. На перший погляд, нехарактерна для письменника комбінація непок'єднаних пропріальних одиниць зливається в єдине культурно марковане онімне ціле під впливом контексту. В основу новоствореної назви закладені події, в результаті яких Пітер долає вовка Maugrim та змінює хід історії уявного світу. Важливість описаного настільки очевидна, що, аби читач якось не прогледів її, автор вирішує наділити персонажа іменем, що нестиме відбиток смертельного двобою, перемога в якому принесла свободу Нарнії. Шляхом складання двох англійських основ – “*wolf*” та “*bane*”, виливається це в іменування того, хто став, буквально, прокляттям для вовка. Динамічність характеру передається і в його динамічності іменувань.

Любов, визнання та возвеличення нарнійського народу передано в титулованих комплексних іменуваннях із середньовічним “забарвленням” *High King, Peter the Magnificent*: “*And Peter became a tall and deep-chested man and a great warrior, and he was called King Peter the Magnificent*” [10, с. 194], “*There was a new tone in his voice, and the others all felt that he was really Peter the High King again*” [7, с. 328]. Ці власні назви стають виразниками багатой культурної інформації про ключове місце в соціальній ієрархії, зовнішні характеристики, і разом з ними заслуги й почесні персонажа, що свідчить про сумлінність та ретельність добору, з якими К. С. Льюїс підходить до процесу творення поетонімів.

Антропоетонім *Susan* для іменування однієї з сестер сім’ї Певенсі також взяте автором із реальної антропонімії, воно є культурно усталеним, поширеним і в просторовому, і в часовому вимірах. Ця власна назва є усіченою формою імені *Susanna*, що походить від єгипетського *ssn – lotus flower* [13]. “*And Susan (who had always been the beauty of the family) came home from America*” [12, с. 496]. Вродлива та тендітна, як квітка (дане порівняння є типовим для багатьох культур), і, водночас, сильна та досвідчена в боях – ці контекстуальні характеристики наводять на думку, що її ім’я є інформаційним, глибоким, далеко не випадковим, із чітким культурним фоном. Героїня має також номінативний інваріант титулу *Queen Susan the Gentle* (1), що свідчить про ставлення її підданих до неї як до люблячого та справедливого правителя, відданого своєму королівству (*gentle – having the character appropriate to one of good birth; noble, generous, courteous* [14, с. 118]): “*In our castle of Cair Paravel,*” *continued Susan in a dreamy and rather sing-song voice, “at the mouth of the great river of Narnia. How could I forget?”* [7, с. 323]. К. С. Льюїсу вдається в одному слові, в одному іменуванні вмістити багатокультурні елементи, цілу низку рис денотата, донести до читача своє бачення персонажа та в окремих мовленнєвих ситуаціях, правильно оформленому контексті навіть підсилити ці закладені в ньому культурні конотації.

Авторська багатогранність в онімному та культурному кодуванні персонажів циклу виявляється не тільки у розмаїтих англійзованих іменуваннях. Текст повістей наскрізь пронизаний іменами, схожими зі східними антропонімічними одиницями, що виступають відхиленням від ономастичних норм, як по формі, так і по змістовому наповненні, та виходять за межі власне англійської культурної специфіки. Ці новоутворені поетоніми стають інструментом, що дає змогу читачеві відчувати ототожнення письменником країни Calormen та її населення з орієнтальним світом з метою розширення культурної свідомості читача.

Характерною особливістю калорменських імен є ініціальна літера “a”, що відповідає східній традиції возведенню почесней верховному Аллаху та особливій честі носити хоча б елемент його імені a-, ал-. Так, унікальні за своїм представленням імена *Anradin, Aravis, Ardeeb, Ahoshta, Arsheesh, Alimash* та *Azrooh* реалізують авторський задум уподібнення і вказують на шляхетне походження їхніх персонажів, їхню значущість в історії королівства Calormen: “*Now this Ahoshta...is now made a Tarkaan and the lord of many cities and is likely to*

be chosen as the Grand Vizier when the present Grand Vizier dies" [8, с. 221]. Льюїс слідує зразку та за аналогією утворює антропоніми, що прославляють калорменського бога Tash і містять вагомий для розуміння назви наслідувальний шиплячий [ʃ], як у випадку з іменуваннями *Rishti*, *Rabadash*, *Chlamash*, *Rishda*, де цей фонетичний авторський прийом виконує ще й негативно-характеризуючу функцію. Враховуючи, що автор свідомо укладає звуковий склад калорменських імен з багаторазовими повторами акустично схожих як голосних ([a:], [ɪ]-[i:]), так і приголосних, маємо підстави говорити про фонетичні засоби алітерації та асонансу. Така близькість звучання пропріальних одиниць говорить про їх контекстуальну пов'язаність та етимологічну подібність. Східні ілюзії викликає і наявність в іменуваннях частотних фрикативних звуків [k], [x] та [θ], як у антропонімах *Ilombreh*, *Azrooh*, *Kidrash*, *Ilgamuth* та *Emeth*. "Виказує" авторські наміри і нетипове англійській традиції представлення іменування в багатокомпонентній формі з зазначенням родинної приналежності: "*My name,*" *said the girl at once, "is Aravis Tarkheena and I am the only daughter of Kidrash Tarkaan, the son of Rishti Tarkaan, the son of Kidrash Tarkaan, the son of Ilombreh Tisroc, the son of Ardeeb Tisroc who was descended in a right line from the god Tash*" [8, с. 221]. Такий спосіб назвотворення є характерним для арабської системи іменувань, де номінації мають змішану складену структуру, з урахуванням генеалогічної інформації, релігійних переконань, походження носія, його соціального статусу і т.д. [1, с. 45]. Застосування автором багатокомпонентних поетонімів, утворених за таким принципом, має на меті посилити ілюзію реальності вигаданого світу та схожості з войовничими, сильними, однак, в силу певних особистих переконань, не такими вже й мудрими представниками Близького Сходу, в чому прослідковуються ноти расової дискримінації автором. Підтвердження цьому знаходимо й у додаткових ідентифікуючих елементах контексту: "*His face was dark... because all the people of Calormen are like that*" [8, с. 206], "*And they do say that Calormen is hundreds and thousands of miles away, right at the world's end, across a great sea of sand*" [там само, с. 284], "*Then Rabadash rolled his eyes and spread out his mouth into a horrible, long mirthless grin like a shark, and wagged his ears up and down (anyone can learn how to do this if they take the trouble). He had always found this very effective in Calormen*" [там само, с. 307]. Таким чином, наближено східні калорменські імена представлені як своєрідний полікультурний шифр, що при детальному вивченні постає не тільки в ілюзивній функції, а й розкриває читачеві локалізуючі, характеризуючі та світоглядні відомості про денотата. Інакше кажучи, ці імена слід розглядати як елемент смислової організації твору, що, поряд з іншими засобами, посилюють його виразність, а також містять культурні асоціації, що розширюють культурно-мовну картину світу повістей та відображають особливості авторського мовомислення.

Негативні персонажі творів будь-якого жанру доволі статично презентуються письменниками. Осудлива поведінкова модель, відштовхуюча зовнішність та риси характеру, неприємні для вимови іменування – все це волею автора постає еталоном негативного образу. Для К. С. Льюїса ж існує власне (таке

не схоже на усталене, загальноавторське) бачення своїх негативних героїв, довершеність якого знаходимо саме в іменуванні представників темної сторони нарнійського світу.

Яскравим прикладом можуть слугувати антропоетоніми на позначення вродливої чаклунки, правительки підземного царства – *the Queen of Underland*. Серед своїх численних номінацій цей персонаж наділений буквально забарвленим іменем – *the Lady of the Green Kirtle*. Цей поетонім є назвою описового плану і передає елементи зовнішнього вигляду персонажа – *the lady who was dressed in a loose green gown*. Її виключно характеризуюча функція пояснюється першим враженням від побаченого, тим, що найбільш різуче, що найчіткіш запам'ятовується, що якимось характеризує та конкретизує загальноприйняте, культурно-марковане, ввічливе *Lady*: “*The Lady of the Green Kirtle salutes the King of the Gentle Giants*” [11, с. 597]. Довідавшись про те, ким ця леді є насправді, діти уникають її колишнього іменування та надають перевагу більш семантично-наповненому *the Queen of Underland*, що асоціює її з темним, похмурим підземним царством, володаркою якого вона є, і викликає негативне сприйняття її читачами: “*And was that lady the Queen of Underland?*” asked Puddleglum, in no very friendly voice” [там само, с. 619]. І знову тяжіння автора до тематики Середньовіччя, знову комплексні номінуючі форми титулованості, що виступають унікальним елементом в мозаїці культурно-мовної специфіки К. С. Льюїса.

Таким чином, поетонімосфера досліджуваного циклу повістей акумулюють ряд мультикультурних ознак як у формальному своєму представленні, так і у змістовному наповненні. Визначення культурної основи проаналізованих пропріальних одиниць сприяє окресленню найсуттєвіших рис авторських ідентичності та світогляду, а декодування в цих поетонімах біблійних та хронотопічних алузій дозволяє знайти належні відповіді на поставлені Льюїсом смислові завдання та отримати більш повну картину виражальних можливостей антропоетонімів повістей.

Література

1. Системы личных имен у народов мира / [редколлегия : Р. Ш. Джарылгасинова, М. В. Крюков (отв. ред.) и др.]. – М. : Главная редакция восточной литературы изд-а “Наука”, 1989. – 383 с.
2. Cuthew L. M. Fantasy, Morality and Ideology : A Comparative Study of C. S. Lewis’ *The Chronicles of Narnia* and Philip Pullman’s *His Dark Materials* [Electronic resource] / M. L. Cuthew. – Available from : <http://www.theses.bham.ac.uk/1447/1/Cuthew06MPhil.pdf>.
3. Egoff S. A. Thursday’s Child : Trends and Patterns in Contemporary Children’s Literature / S. A. Egoff. – Chicago : American Library Association, 1981. – 323 p. – ISBN-10 : 0838903274, ISBN-13 : 978-0838903278.
4. Harrington D. J. The Gospel of Matthew / D. J. Harrington. – Collegeville : The Liturgical Press, 1991. – 449 p.

5. Hinten M. D. *The Keys to the Chronicles : Unlocking the Symbols of C. S. Lewis's Narnia* / M. D. Hinten. – Nashville, Tennessee : Broadman & Holman Publishers, 2005. – 117 p.
6. Reynolds K. *Children's Literature in the 1980s and the 1990s* / K. Reynolds. – Plymouth : Northcote House Publishers Ltd., 1994. – 112 p. – ISBN-10 : 0746307284, ISBN-13 : 978-0746307281.
7. Lewis C. S. *Prince Caspian // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 311–418.
8. Lewis C. S. *The Horse and His Boy // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 199–310.
9. Lewis C. S. *The Last Battle // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 665–767.
10. Lewis C. S. *The Lion, the Witch and the Wardrobe // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 107–198.
11. Lewis C. S. *The Silver Chair // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 543–664.
12. Lewis C. S. *The Voyage of the Dawn Treader // The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. – London : HarperCollins Publishers, 2010. – P. 419–542.
13. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. – Available from : <http://www.etymonline.com>.
14. *The Oxford English Dictionary : being a corrected re-issue with an introduction, supplement, and bibliography of A New English Dictionary On Historical Principles* / [The Philological Society]. – Oxford: The Clarendon Press, 1961. – V. IV (G). – 532 p.

Summary

The article in question deals with the multicultural basis of the anthroponyms in “The Chronicles of Narnia” by C. S. Lewis. The main emphasis has been made on the cultural features of the poetonyms denoting human beings, their imagery potential and the role in highlighting the author’s concept of the work.